

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет психології
Кафедра соціальної роботи

На правах рукопису

Дан Катерина Вікторівна

ДИПЛОМНА РОБОТА

**«Уявлення старшокласників про професійні пріоритети в умовах
пандемії та карантинних заходів»**

на здобуття ступеня бакалавра соціальної роботи
за спеціальністю 6.130102 «Соціальна робота»

Науковий керівник:

доцент кафедри соціальної роботи,
кандидат соціологічних наук, доцент

Люта Леся Петрівна

Допустити до захисту в ЕК

Кафедра соціальної роботи

Завідувач кафедри соціальної роботи,

кандидат соціологічних наук, доцент Люта Л.П.

(підпис)

Київ – 2021

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. За останні роки в науці було проведено багато досліджень щодо шкільної та професійної орієнтації підлітків, а також дорослих. Таким чином, школа та професійна орієнтація посідають важливе місце в сучасному суспільстві, заснованому на вільній ринковій економіці, будучи складною педагогічною проблемою та діями, прийнятими на міжнародних форумах, що викликають занепокоєння щодо освіти молодих поколінь, майбутніх спеціалістів. Більшість молодих людей під впливом батьків вибирають професію, якою вони хочуть займатися, ігноруючи прагнення та навички своїх дітей. Зазвичай, яку професію мають батьки тієї самої професії, мають мати своїх дітей. В умовах карантину людина обмежена у діях, до яких вона звикла у повсякденному житті. Проте, у нових обставинах для кожного відкриваються двері щодо реалізації відкладених замислів, зокрема з'являється час обмірковувати і спланувати життя, скажімо, на найближчі 1-5 років. Особливо це актуально для старшокласників середніх шкіл і їхніх батьків. Питання «Що далі? Ким бути після набуття середньої освіти?» карантин не відмінняє, але дає можливість підготувати більш ґрунтовні відповіді щодо вибору професії, зокрема вступ до вузу. Актуальність роботи полягає в тому, що сучасна молодь «відправляється» в самостійне трудове життя майже «наосліп». Більшість випускників не мають уявлення про реальний попит на фахівців на ринку праці. Переважає випадковий вибір, що тягне за собою особистісні та соціальні витрати.

Мета дослідження – визначити професійні орієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів та вплив форми дистанційного навчання на зміни в структурі майбутньої професійної діяльності.

Об'єкт дослідження – професійні орієнтації.

Предмет дослідження – уявлення старшокласників про професійні пріоритети.

Методи дослідження – стандартизована анкета, інтерв'ю

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сучасні теоретичні підходи щодо профорієнтації
2. Визначити систему та складові чинники профорієнтації
3. Розробити та провести емпіричне дослідження щодо профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів
4. Розробити програму спрямовану на формування у старшокласників готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначити життєві і професійні плани, а також підійти до вибору професії усвідомлено.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЯ. СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

1.1 Сучасні теоретичні підходи щодо визначення поняття профорієнтація

Визначаючи профорієнтацію та розкриваючи її суть, існує кілька точок зору, що відображають складний, динамічний та багаторівневий психологічний об'єкт, вивчення якого здійснюється з різних сторін. Поняття «профорієнтація» широко застосовувалося після Міжнародної конференції, що відбулася в 1921 році в Барселоні, де ця концепція протиставилася поняттю «відбір». На конференції йшлося про те, що якщо відбір відповідає інтересам певної професії, то профорієнтація відповідає інтересам людини. На XV Генеральній конференції ЮНЕСКО, що відбулася в 1970 р. в Братиславі, було прийнято робоче визначення профорієнтації, де вона розглядалася вже як допомога людині у використанні своїх особистісних характеристик, що дає можливість їх розвитку, щоб надалі була можливість вибрати сферу навчання та зайнятості протягом усього життя в мінливих умовах сьогодення, а з іншого боку - для досягнення особистих цілей та задач.

Перш ніж перейти безпосередньо до аналізу наукових підходів профорієнтації, варто виокремити літературні визначення поняття профорієнтації. Профорієнтація не статична: «вона розвивається в міру того, як змінюються уявлення суспільства про цілі, завдання, форми, методи і, взагалі, про сутність профорієнтації» [3, с.12].

Крім того, профорієнтація є об'єктом дослідження різних наук, звідси впливає й різноманітність підходів до трактування цього поняття. Педагоги, наприклад, визначають профорієнтацію як «науково-практичну систему підготовки учнів до вільного свідомого вибору професії» (С.Н.Чістякова), або як «цілеспрямовану діяльність, пов'язану з формуванням у підростаючого покоління професійних інтересів і схильностей відповідно до особистим

здібностям, потребам суспільства і придатністю до тієї чи іншої професії» (С.Я.Батишев).

У психології профорієнтація трактується як психологічний процес, що складається з двох взаємопов'язаних сторін: прийняття оптантом рішення про свій професійний вибір і вплив на психіку оптанта з метою формування у нього професійних намірів (П.А.Шавир).

З позиції соціології та економіки «профорієнтація - це сукупність соціально-економічних відносин між суспільством і його членами щодо питання формування спеціалізованої робочої сили з урахуванням суспільної потреби в ній» (Е.Р.Саруханов, С.І.Сотнікова).

В.Д. Симоненко пояснює подібну різноманітність понятійного апарату тим, що «профорієнтація є педагогічної по методам, соціальної за змістом, економічної за результатами і державної по організації роботи».

У своїй роботі «Підготовка старшокласників до свідомого вибору професії в процесі соціальної роботи з молоддю» Т.Е.Дусь запропонувала таку класифікацію наукових підходів до вивчення профорієнтації:

1. Педагогічний
2. Психологічний
3. Соціологічний
4. Економічний
5. Медико-біологічний
6. Управлінсько-організаційний

Підхід правового регулювання профорієнтації [8, с. 123].

На думку Саронова А. Д. профорієнтація - це цілеспрямована діяльність по підготовці молоді до обґрунтованого вибору професії відповідно до особистих схильностей, інтересів, здібностей і одночасно до суспільних потреб в кадрах певних професій і різного рівня кваліфікації. Вона являє собою єдність практичної діяльності і розвивається в межах міждисциплінарної теорії та реалізується не тільки в навчально-виховному процесі роботи з учнями [7, с. 34].

На думку психологів, найважливішим фактором професійного розвитку, професійного самовизначення є внутрішня сфера особистості, її активність, потреба у повноцінній самореалізації. Об'єктом професійного розвитку і формою реалізації творчого потенціалу особистості в професійній праці є інтегративні характеристики: професійна спрямованість, професійна компетентність, емоційна (поведінкова) гнучкість (Л. М. Мітіна). [1, с.56]

Особливістю даного підходу є розгляд професійного самовизначення як процесу формування ставлення особистості до себе як до суб'єкта майбутньої професійної діяльності, знаходженні себе в образах професійного світу, що допоможе підготувати людину в майбутньому до можливої зміни професій, адаптації до мінливих умов життя і професійної діяльності в умовах ринкової економіки.

Відповідно вище написаному, керуємося такими методологічними підходами:

- соціокультурним підходом, який дозволяє виявити фактори впливу різних суспільних процесів на соціальне і професійне самовизначення старших підлітків і фактори впливу соціального і професійного самовизначення старших підлітків на громадські (в тому числі економічні процеси);

- системно-функціональним підходом, що дозволяє досліджувати систему (в даному випадку зміст підготовки) в рамках більш великої системи (тобто процесу шкільної освіти) і встановлювати функціональні залежності між ними;

- діяльнісним підходом, що дозволяє досліджувати зміни характеристик процесу соціального і професійного самовизначення, фіксувати зміну відносин сучасного підлітка до майбутньої професійної діяльності.

Також велике значення для методологічного обґрунтування проблеми дослідження мають:

- екзистенціальний підхід, який би розглядав суб'єкта, як такого, що творить самого себе, тобто як «проект власного буття»;

- аксіологічний підхід – людина і її формування по ідеалу до фундаментальних людських цінностей;

- акмеологічний підхід, тут розглядається професійний ідеал як стимул і мотив безперервного професійного вдосконалення особистості і досягнення нею вершин професіоналізму (акме);

- системний підхід, що дозволяє уявити процес формування професійного самовизначення як педагогічну систему, що включає і враховує взаємозв'язку її елементів (мета, ідеї, суб'єкти, об'єкти, відносини між ними, середу, зміст, діяльність, ресурси, результати), а також дозволяє використовувати потенціал інших походів: середового, рефлексивного, культурологічного. [1, с.97]

В свою чергу, профорієнтація дуже об'ємне поняття і передбачає широкий спектр понять, що виходять за рамки тільки педагогіки та психології, комплекс заходів з надання допомоги у виборі професії, куди традиційно входять наступні напрямки: профінформація, профагітація, профпросвітництво, профдіагностика і профконсультація.

Профінформація - це інформація про професії (їх зміст, в сферах економіки, в яких вони використовуються, умови праці, здібності і психологічні якості), про навчальні заклади, в яких можна пройти підготовку до тих чи інших професій, і про ринок праці, його динаміку і зв'язок з тими чи іншими професіями - на сьогодні і на перспективу, про рівень попиту і пропозиції на певні професії [3, с.58].

Профагітація - ставить за мету активно впливати на вибір тих професій, яких потребує ринок праці і яким відповідає особистість школяра.

Профпросвітництво - інформування про масові або рідкісні професії, пропаганда професій різними формами і засобами (кіно, радіо, телебачення, книги, лекції, диспути). Успіху, даному підходу, багато в чому сприяють професіограми, що розкривають різні аспекти тієї чи іншої професії [2, с.45].

Профдіагностика - спрямована на виявлення інтересів і здібностей особистості до різного типу професій.

Профконсультація - практична допомога у виборі професії з урахуванням схильностей, інтересів і сформованих здібностей, а також потреб суспільства. Профконсультація, націлена в основному на надання індивідуальної допомоги у виборі професії з боку фахівців-профконсультантів [4, с.78].

Професійна орієнтація розглядається як система взаємодії особистості і суспільства (різного на різних етапах розвитку людини), спрямованого на задоволення потреби особистості у професійному самовизначенні і потреби суспільства в забезпеченні соціально-професійної структури. Результатом такої взаємодії має стати готовність особистості до професійного самовизначення, що розглядається як здатність до пізнання індивідуальних особливостей і прийняття рішення.

1.2. Система професійної орієнтації старшокласників

Система профорієнтації школярів - це організована діяльність різних державних і громадських організацій, підприємств установ і школи, а також сім'ї, спрямована на вдосконалення процесу професійного і соціального самовизначення школярів в інтересах особистості і суспільства. Як і будь яка система передбачає зв'язок суб'єкта та об'єкта.

Відповідно вище написаному, необхідно виділити елементи професійної орієнтації. Пряжнікова Є.Ю. виділяє в якості суб'єктів професійної орієнтації наступне:

- Особистість яка самовизначається. Це може бути як школяр або студент, так і фахівець в тій чи іншій діяльності;
- Родина. Для сім'ї, яка має в своєму складі школяра, що закінчує навчання, дуже важливо зорієнтувати його на життєвий успіх, крім того, сім'я сама орієнтована на успіх, тому можливий такий варіант як «сімейна кар'єра»;
- Психолого-педагогічна наука. Цей суб'єкт слід розглядати в особі конкретних учених і викладачів, які розробляють профорієнтаційну проблематику і готують фахівців-профконсультантів;

- Психологічні центри та служби, в яких здійснюється практична допомога людям у професійному самовизначенні;
- Освітні установи і перш за все школа. Одним із завдань школи є підготовка учня до професійного самовизначення. Хоч школа і мало уваги приділяє профорієнтаційній роботі, тим не менш, вона не виключається з системи професійної орієнтації;
- Професійні освітні установи;
- Фірми, організації, підприємства, де відбувається рішення різних кар'єрних питань;
- Органи управління різних рівнів;
- Держава;
- Світова економіка. Останнім часом сильно посилюються міграційні процеси, тому світова економіка, в особі керівників різних держав і їх представників в міжнародних організаціях, теж виступає як суб'єкт профорієнтації.[18, с.90]

У системі профорієнтації, яка є комплексною проблемою, виділяють економічний, соціальний, психологічний, медико-фізіологічний аспекти.

Економічний аспект профорієнтації спрямований на вивчення демографічної структури трудових ресурсів ринку праці, умов, що підвищують його продуктивність, причин шлюбу, аварійності, шкоди виробництву в результаті низького інтересу, відсутність мотивації, професійної непридатності працівників.

Соціальний аспект профорієнтації пов'язаний з виявленням громадської думки, що стосується популярності, привабливості, престижу різних професій в очах молоді та інших вікових категорій, задоволеністю (незадоволеністю) роботою, обраною професією.

Психологічний аспект профорієнтації передбачає вивчення психологічних сторін професійної придатності, виявлення професійно значущих якостей особистості.

Медико-фізіологічний аспект профорієнтації пов'язаний з визначенням психофізіологічних особливостей людини, стану його здоров'я, що дозволяє виконувати певну професійну діяльність.

Педагогічний аспект профорієнтації передбачає пошук рішення виховних завдань, шляхів та методів її проведення.

Профорієнтація як така діяльність, що спрямована на підготовку молоді до вибору професії ґрунтується на ідеї концептуального характеру - взаємозв'язку діагностичного і виховного підходів.

Вона виходить з таких принципів: свідомості, відповідності, активності, розвитку і ставить завдання сформулювати готовність до суспільно-корисної праці і готовність до вибору професії.

У систему профорієнтації входять наступні основні компоненти: мета і завдання, основні напрямки, форми і методи профорієнтаційної роботи з учнями.

Загальна мета системи профорієнтаційної роботи - підготовка учнів до свідомого зрілого вибору професії, що задовольняє як особисті інтереси, так і суспільні потреби і запити ринку.

До методів професійної орієнтації відносяться:

- інформаційно-довідкові, просвітницькі методи;
- короткі описи професій;
- довідкова література;
- інформаційно пошукові системи;
- професійна реклама та агітація;
- екскурсії школярів на відповідні підприємства і в навчальні заклади;
- зустрічі школярів з фахівцями;
- пізнавальні та просвітницькі лекції, профорієнтаційні уроки;
- методи професійної психодіагностики (своєрідна допомога в самопізнанні): бесіди-інтерв'ю закритого типу (по заздалегідь визначених питаннях); відкриті бесіди-інтерв'ю;

- методи морально-емоційної підтримки: групи спілкування, тренінги тобто групова психотерапія, публічні виступи;

- методи надання допомоги в конкретному виборі і прийнятті рішення: імітація основних ходів, побудова системи різних варіантів дій для досягнення мети, використання різних схем альтернативного вибору.

Майже будь-яка, із вище представлених методик і форм роботи передбачає активізацію особистісного потенціалу. Питання лише в тому, щоб визначити і використовувати цей потенціал.

Наприклад, інформативна лекція, інколи може виявитися більш активуючою, ніж, наприклад, психотерапевтична група. Звісно, у випадку, якщо лекція проводиться з вдалим поєднанням вербальних і невербальних засобів, по вміло вибудованій системі і зрозумілою логікою викладу, а також з розрахунком підготовленої аудиторії. [4, с.76]

Слід зазначити, що професійна орієнтація - це ще й свого роду профілактика молодіжного безробіття, так як при правильному визначенні професійного шляху у виграші не тільки особистість, здатна само реалізуватися, а й держава, яка, відповідно, отримає на ринок праці фахівця, відповідного попиту і пропозиції.

1.3. Основні механізми профорієнтації старшокласників

В процесі вибору професії людина проходить кілька етапів: виникнення проблеми (рішення почати вибирати професію), пошук кола компетентних осіб, хто міг би допомогти у вирішенні поставленої проблеми, збір інформації, що відбиває істотні моменти конкретної ситуації вибору, побудова образу професії, пошук варіантів рішень, їх оцінка та вибір оптимального рішення [34, с.24].

Важливе значення в механізмах профорієнтації відіграють інтереси і схильності людини, які співвідносяться з вибором професії. Так само, як і темперамент і характер. Вони, в свою чергу, впливають на вибір майбутньої професії. Наприклад, меланхолік схильний працювати в спокійній і звичній обстановці, важко звикає до умов, що вимагають дій в екстремній ситуації; а

флегматик виконує роботу не поспішаючи, завчасно підготувавшись, йому притаманні організованість і старанність, вважаю, що він може працювати в багатьох сферах праці.

Не менш важливу роль у професійному становленні та майбутній діяльності відіграють психічні процеси особистості: наприклад, сприйняття цієї особливості для осіб, що належать до типу професій «людина - художній образ» (художники, композитори, поети, письменники, артисти); увага - відіграє ключову роль щодо типу професій «людина - людина» (педагоги, лікарі) і «людина – природа; пам'ять важлива для вчених, конструкторів, істориків, дипломатів, лінгвістів, експериментаторів в галузі точних наук (фізика, хімія, математика); мислення має значення для осіб з яскраво вираженою логікою - теоретичної спрямованістю в діяльності (філософи, вчені, конструктори, винахідники, сценаристи). [9, с.122]

Далі варто розглянути такий механізм, як професійний інтерес, виражається через позитивне, вмотивоване ставлення людини до своєї професії.

Розвиток професійних інтересів - це процес придбання стійких властивостей і якостей, який включає в себе виникнення такого інтересу, його становлення і закріплення і перехід професійного інтересу в професійні наміри, і як наслідок - в професійний вибір.

Взагалі, професійний інтерес, в свою чергу, будується на пізнавальному інтересі, тому, на мою думку, в програму навчання в загальноосвітніх шкіл важливо включати дисципліни, що сприяють розширенню професійного світогляду.

Етапи за якими розвивається професійний інтерес включають в себе:

- знайомство зі змістом професії;
- розвиток вміння спів віднести свої інтереси, схильності і здібності щодо вимог професії;
- розвиток потреби в реалізації інтересів в діяльності;

- виникнення професійної задоволеності професійною діяльністю. [36, с.89]

На основі цього вже починає формуватись готовність до професійного самовизначення. На цьому етапі ключову роль відіграє профконсультування, як етап формування готовності учнів до професійного самовизначення. В свою чергу воно вирішує практичні завдання допомоги у виборі професійної діяльності.

Воно є ефективним, якщо підготовка до вибору професії є довготривалим процесом, відповідає віковим особливостям школяра і стимулюється його активна позиція як суб'єкта майбутньої професійної діяльності. [37, с.88] Його основним завданням є формування у школярів професійних інтересів, які відповідають особливостям особистості і потребам соціума. Це здійснюється за допомогою тривалого вивчення особистості школяра.

Консультації є різного виду, а саме:

- а) довідкові (з'ясування каналів працевлаштування, вимоги до прийому на роботу і навчання);
- б) діагностичні (спрямовані на вивчення особистості, інтересів, нахилів, здібностей);
- в) формуючі, мета яких здійснювати керівництво, корекцію вибору професії школярем;
- г) медичні, що мають на меті виявлення стану здоров'я школяра, його психофізіологічних властивостей у ставленні до обраної професії.

Таким чином, в процесі вибору професії молода людина проходить кілька етапів і відповідно цьому задіяні вище написані механізми. На кожному з цих етапів школяр дійсно може робити помилки, на виправлення або запобігання яких і спрямована профорієнтація.

Висновки до розділу 1

Отже, профорієнтація - це сукупність соціально-економічних відносин між суспільством і його членами щодо питання формування спеціалізованої робочої сили з урахуванням суспільної потреби в ній.

Професійне самовизначення і профорієнтаційна діяльність є складними і тривалими процесами узгодження внутрішньо особистісних і соціально-професійних чинників і цей процес не може бути зведений до «одномоментного акту вибору професії». Щоб професійна орієнтація дала потрібні результати, вона повинна бути безперервним процесом, проводитися в системі, складатися з ряду взаємозалежних етапів, методик та форм роботи.

Тут стоїть завдання «виховати» особистість, яка здатна пізнати себе, спиратись на свої сильні сторони, вміти подати себе, особистість з високим рівнем інтелектуальних здібностей і творчим мисленням, яка вміє усвідомлено і самостійно ставити перед собою цілі та досягати їх. Варто також навчити вибирати оптимальний шлях їх досягнення, аналізувати результат власної діяльності, робити висновки з тимчасових невдач, виникаючих труднощів і вміти брати відповідальність за свої вчинки.

Підсумовуючи, варто знову нагадати, що у профорієнтації виділяються наступні підрозділи: профінформації, профагітація, профпросвітництво, профдіагностика і профконсультація.

Профорієнтація - дуже об'ємне поняття, вона передбачає широкий спектр понять і виходить за рамки не тільки педагогіки, а й психології, це також комплекс заходів з надання допомоги у виборі професії, куди входить і профконсультація як індивідуально профорієнтаційна допомога в професійному самовизначення особистості.

І профорієнтація і профконсультація - це «орієнтування» школяра, тоді як професійне самовизначення більше співвідноситься з «самоорієнтиром» учня, який виступає в ролі суб'єкта самовизначення.

РОЗДІЛ II

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ ТА КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

2.1. Вибірка та особливості організації дослідження

Професійне самовизначення є психолого-педагогічним механізмом прийняття рішення щодо вибору професійної діяльності. Спрямованість особистості визначається як «сукупність стійких мотивів, що орієнтують діяльність особистості. Особистісна спрямованість характеризується інтересами, схильностями, переконаннями, ідеалами, в яких виражається світогляд людини». [25, с.50]

Вибір професії школярами здійснюється в результаті особистісної спрямованості на певний вид професійної діяльності. Проте, в період пандемії та карантинних заходів їх уявлення про професії могли «переграти» абсолютно по-іншому.

Тому, важливо починати роботу над низкою досліджень щодо професійної орієнтації старшокласників. Саме тому, потрібно дізнатися як умови пандемії, форма дистанційного навчання вплинула на зміни в структурі професійної діяльності. Ймовірно, тоді буде більший відсоток того, що проблема вибору майбутньої професії, правильне розставлення пріоритетів, проведена низка важливих професійних орієнтованих заходів для школярів буде мати менш виражений характер, а іноді і зовсім відсутня.

Вибірку нашого дослідження склали учні 11 класів, які навчаються у Нововолинській загальноосвітній школі №8 I-III ступенів Волинської обласної ради та шкіл Шевченківського і Святошинського районів в м. Києві. Кількість учнів становила 60 осіб.

Для визначення профорієнтації учнів 11 класів був використаний комплекс наукових методів діагностичного дослідження: теоретичного рівня: аналіз,

порівняння, узагальнення наукової інформації з проблеми дослідження, навчально-методичної документації; метод теоретичного аналізу і синтезу на етапах визначення мети, предмета, гіпотези, завдань дослідження, методи емпіричного рівня: бесіди з учнями; анкетування учнів, проведення профорієнтаційного заходу у формі тренінга.

Для нашого дослідження щодо профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів була розроблена стандартизована анкета та проведене глибинне інтерв'ю про освітні та професійні пріоритети. Анкета була спрямована на визначення профорієнтації учнів 11 класів у період пандемії та карантинних заходів. За допомогою даного методу опитування вдалося дізнатися відповіді на питання, які мали позитивний вплив на подальше проведення нашого дослідження. А саме, ми мали змогу дізнатися які на думку старшокласників найбільш затребувані професії в умовах сьогодення, чи визначилися вони з вибором майбутньої професії та ВНЗ, чи вплинула пандемія на їх вибір та пріоритет, також ми дізналися, чи є важливими профорієнтаційні заходи та, які є найбільш актуальними для них.

Глибинне інтерв'ю дало змогу дізнатися про те, чи дійсно розмежовують старшокласники освітні та професійні пріоритети, як вони їх розставляють та чим керуються.

В свою чергу, стандартизована анкета містила 14 запитань (див. Додаток 1). З них три основних питання містили в собі відкриті відповіді. За допомогою яких, вдалося визначити до якої професії схиляються учні 11 класу, ким хотіли б працювати у майбутньому, чи змінилась їх думка про вибір професії у зв'язку з пандемією, і чому саме, які, на думку старшокласників, професії є актуальними в умовах сьогоденних карантинних заходів.

Крім цього, особливістю нашого методу опитування, є ще й те, що анкета містила в собі питання зі списком актуальних, в цей час, професій для учнів 11 класів. Вибір яких, мав на меті також допомогти випускникам у розширенні «світогляду професій майбутнього» та, в деякій мірі, відкрити для себе нове, що стосується професійного поля. Й, при порівнянні з відкритим питанням,

тобто їх власною відповіддю, це дало змогу також дізнатися про спектр знань учнів щодо майбутніх професій.

2.2. Аналіз отриманих результатів анкетування щодо визначення профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів

Анкетування — метод отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему запитань попередньо підготовлених бланків — анкет. Анкета будується на основі теоретичних уявлень про сутність предмета дослідження, відповідно до цього обираються шкали оцінок, типи запитань, визначається кількість та порядок запитань, що мають ставитися. Також в кожному конкретному дослідженні вибирається найбільш адекватна процедура реалізації анкетування з урахуванням усіх умов ситуації пізнавального акту. Кожний окремих тип анкетування передбачає як ситуацію дослідження, так і структуру анкети, включаючи послідовність та емоційну насиченість запитань, засоби опрацювання та аналізу отриманих даних. [1, с.73]

Згідно вище написаному, першим методом дослідження була власно розроблена анкета (Додаток 2). У анкеті було представлено 14 запитань, серед яких 3 питання були відкритими. В усіх інших запитаннях учням 11 класу потрібно було вибрати одну відповідь або ж декілька відповідей.

Саме такий метод було доцільно використовувати у нашому дослідженні для визначення профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів. Більше того, на даний час цей дистанційний метод опитування є найбільш безпечним та актуальним, відповідно правильно побудованим, насиченим питанням, з логічною побудовою та вірним опрацюванням даних.

Метою анкетування було - дослідити найголовніші питання, які стосуються нашого дослідження, тому сюди ми включили як відкриті питання так і закриті, а також питання, які містять декілька відповідей. Щоб якомога ширше розкрити основну проблему роботи.

Загалом, серед представлених запитань основними були такі:

1. Ваша стать:

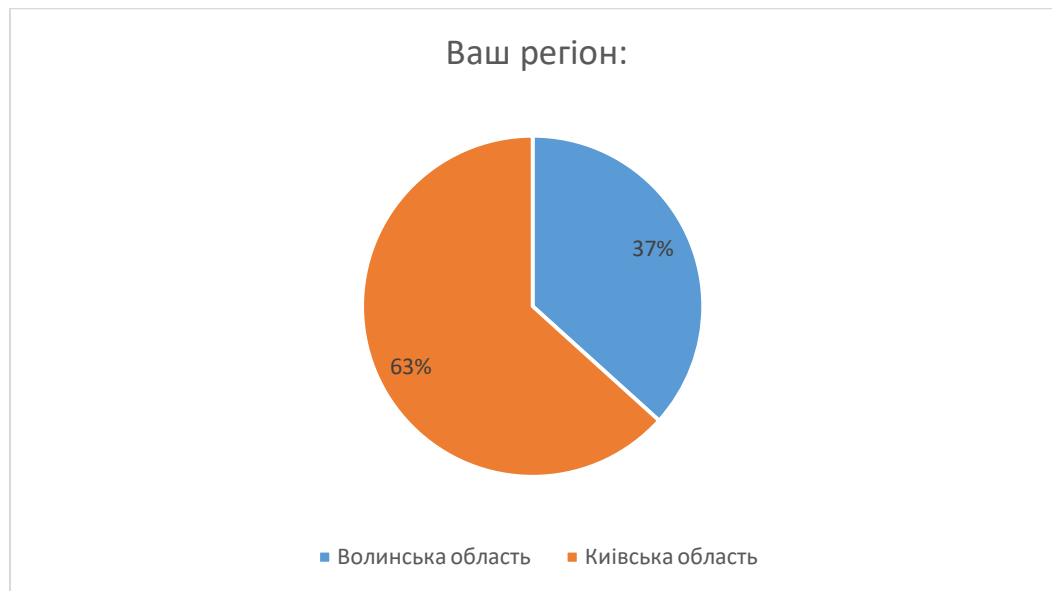
- Жінка – 61,7 %
- Чоловік – 38,3 %

В нашому дослідженні була використана довільна вибірка і, згідно результатів даного питання найбільшу зацікавленість проявили саме учениці 11 класів Нововолинської загальноосвітньої школи №8 I-III ступенів Волинської обласної ради та шкіл Шевченківського й Святошинського районів в м. Києві.

2. Оберіть Ваш регіон:

- Волинська область – 37,6 %
- Київська область – 63,3%

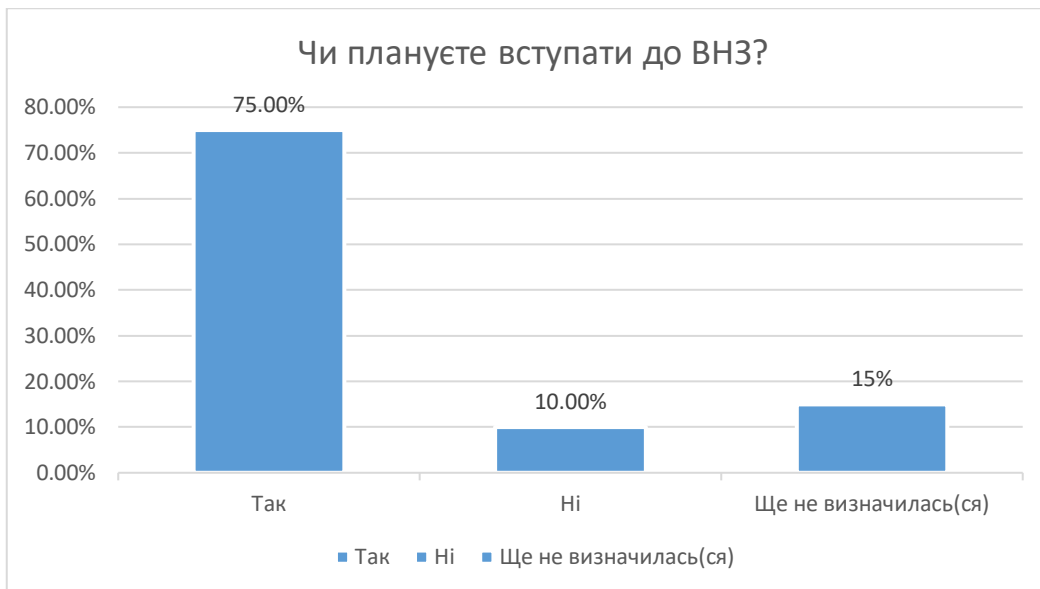

У відповіді на дане питання, відповідно, бачимо, що частка респондентів Київської області становить більше відсоткове значення, ніж Волинської області. Це може пояснюватися також масштабами міст, й, відповідно, шкіл із чисельністю учнів у класі.

Проте, варто зазначити й про те, що відсоток проходження даного опитування, в середньому, є достатнім для того аби провести наше дослідження та зібрати увесь необхідний матеріал.

3. Чи плануєте вступати до ВНЗ?

- Так – 75 %
- Ні – 10 %
- Ще не зизначилась(ся) – 15 %

Більшість респондентів (75%), а саме учнів 11 класів, абітурієнтів все ж таки планують вступати до ВНЗ, й відповідно це є хорошим показником того, що вони є зацікавленими у здобутті освітнього рівня, націлені на отримання нових знань, готові до навчальної діяльності та спрямовані на отримання професії.

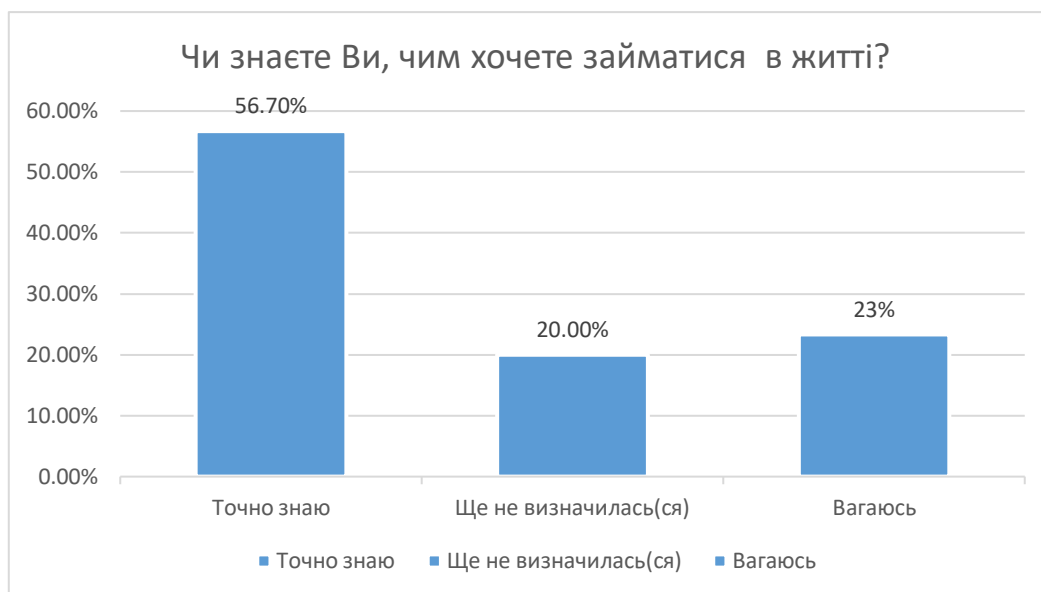
Паралельно цьому, присутні й інші дані. З них 10% випускників не готові та не планують вступати до ВНЗ. З анкети чітко помітно, що відсоток респондентів, що не планують вступати до ВНЗ, на подальше запропоноване відкрите питання дали пояснення цьому, а саме, про проходження навчальних курсів щодо конкретного напрямку. (див. додаток 3)

З невеликим відривом, у 5% знаходяться респонденти – випускники, які ще не визначилися з подальшим напрямком та поки не готові дати чітку відповідь щодо майбутнього вступу до ВНЗ. Даний показник може свідчити про недостатню про інформованість абітурієнтів щодо вступу, або ж про недостатньо чітко сформовану систему заходів направлених на підготовку молоді щодо вибору майбутньої професії, на надання допомоги молоді в професійному самовизначенні.

4. Чи ви вже знаєте чим хочете займатися в житті?

- Точно знаю – 56,7%

- Ще не визначилась(ся) – 20%
- Вагаюсь – 23,3%

Відповідь респондентів на дане питання також свідчить про те, що майже 40% випускників знаходяться на стадії коливання щодо майбутнього виду зайнятості.

Проте знову ж таки, є й позитивний коефіцієнт. 57% опитуваних учнів 11 класів, абітурієнтів точно впевнені та знають, що планують вступати до ВНЗ, й відповідно визначили свою зайнятість, що стосується професійної сфери. Повторює, що це є хорошим показником зацікавленості у здобутті освітнього рівня, націлені на отримання нових знань, готовності до навчальної діяльності та спрямованості на отримання професії.

- До вибору якої професії Ви схильєтесь? Ким хотіли б працювати у майбутньому? (див додаток 4)

Дане запитання містило відкритий формат. 57 респондентів вказали власну відповідь, де вони висловили свої думки про вибір майбутньої професії, та відповідно, вказали її у нашому опитуванні.

У представленому старшокласниками списку переважають саме такі спеціальності. На першому місці знаходяться: тренер, коуч – 3,6%, програміст – 3,6 %, маркетолог – 3,6%, юрист – 3,6%, менеджер – 3,6%, та,

що цікаво кухар – 3,6%. На другому місці спеціальностей: стюардеса, пілот, перукар, косметолог, психолог, соціальний працівник, системний адміністратор, філолог, вчитель, журналіст – 1,8%.

6. Ви з цією думкою останній рік чи вона змінилась у зв'язку з пандемією?

- Так, змінилась – 56%

- Ні, не змінилась – 44%

Наступне питання на пряму стосувалося даної теми дослідження. Тут респонденти повинні були вказати на те, чи змінився їх вибір професії у зв'язку з пандемією та карантинними заходами. Відповідно, нам це дало змогу отримати результат щодо того, чи вплинула форма дистанційного навчання на професійні пріоритети та чи змінилась структура майбутньої професійної діяльності.

Помітно, що у більшій половині респондентів (56%) думка щодо майбутньої професії змінилась у зв'язку з пандемією та карантинними заходами. Відповідно, думка 44% залишилась не змінною.

7. Якщо змінилась, то вкажіть чому саме схиляєтеся до цієї професії? (див додаток 5)

Це питання також відкрите, й респонденти залишали власні відповіді щодо цього. 20 відповідей було отримано від випускників. Найпопулярніша відповідь стосувалась пандемії, й того що обрана професія є актуальною в такий час та затребуваною роботодавцями. Перевага була й в тому, що

більшість робіт можна виконувати не виходячи з дому, дистанційно. Дві останні відповіді чітко описували не змінний вибір майбутньої професії 44% респондентів. А саме, було зазначено, що пандемія «абсолютно не вплинула на їх вибір, адже вона рано чи пізно закінчиться». Її схильності до даного напрямку також зіграли важливу роль.

8. На сьогоднішній день на ринку праці є помітне зменшення попиту на обрану вами професію?

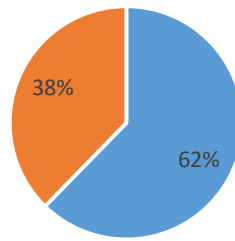
- Так – 26,2%
- Ні – 73,8%

9. На сьогоднішній день на ринку праці є помітне збільшення попиту на обрану вами професію?

- Так – 62,3%
- Ні – 37,7%

На сьогоднішній день на ринку праці є помітне збільшення попиту на обрану вами професію?

■ Так ■ Ні

Відповідно вище представленому, 62 % респондентів, вказали відповідь «Так» на дане питання, це свідчить про те, що обрані випускниками професії є затребуваними в умовах сучасного ринку. І лише у 26% відчувається помітне зменшення попиту на обрану професію. Як відомо, ці показники на пряму залежать від впливу пандемії на зміни в структурі майбутньої професійної діяльності.

10. На вашу думку на які професії збільшився попит у зв'язку з пандемією?

Третє, й заключне відкрите питання для респондентів. З нього ми отримали 56 власних відповідей опитуваних. На думку випускників попит збільшився на професії:

- Маркетолог, SMM, PR – 20 %
- Лікар - 10,7%
- IT спеціалісти – 20%
- Психолог 3%
- Вчитель – 3%
- Юрист – 3%
- Онлайн професії, такі як директ- менеджер- 1,8%

11. При виборі майбутньої професії на що саме орієнтуєтесь?

Респондентам було представлено 5 варіантів відповідей, серед них:

- Орієнтація на особистісні цінності та схильності до тієї чи іншої професії

- Орієнтація на престижність обраної професії
- Орієнтація на майбутню заробітну плату
- Орієнтація щодо теперішньої ситуації на ринку праці відповідно вашій професії
- Орієнтація на перспективність обраної професії
- Орієнтація на побажання батьків щодо вибору майбутньої професії

На даній діаграмі ми бачимо таку картину: найбільша кількість респондентів нашого анкетування, 51%, при виборі майбутньої професії орієнтується на особистісні цінності та схильності до тієї чи іншої професії. Перспективність обраного напрямку знаходиться одразу на другому місці, коефіцієнт становить 24%. На третьому місці випускники при виборі орієнтуються на теперішню ситуацію на ринку праці, включаючи вплив на це пандемії та карантинних заходів. Ї в останню чергу орієнтація відбувається на заробітну плату та престижність подальшого напрямку роботи.

Взагалі відсутні дані про орієнтацію на побажання батьків щодо вибору майбутньої професії. Це свідчить про прагнення до самостійності вибору абітурієнта та подальше покладання на власні сили та знання.

12.Оберіть зі списку найбільш актуальні, в цей час, спеціальності для Вас.

У цій частині анкетування опитуваним було запропоновано список з широким спектром перерахованих професій. В сумарній кількості – 12. Старшокласники мали змогу обрати одразу декілька варіантів.

За даними представленої діаграми, у своїй актуальності переважають IT спеціальності – 38% респондентів обрали саме цей напрямок. Наступною опитувані обрали напрямок HR та тренерства – з них 27 %. Далі по списку із 4% йдуть готельно-ресторанний бізнес, банкова справа, інвестиції, лізинг, авто бізнес, сервісне обслуговування, наука, освіта, дизайн, архітектура, будівництво, бухгалтерія та фінанси.

Це свідчить про те, що дійсно, на даний час, в умовах сучасного ринку професій актуальними є ці спеціальності, які можна поєднувати з дистанційною формою, або ж іншими словами – працювати з дому.

Два останні блоки питань спрямовані на визначення важливості профорієнтаційних заходів у школах з метою підготовки молоді до вибору професії, надання допомоги молоді в професійному самовизначенні і працевлаштуванні. Адже, професійне самовизначення і профорієнтаційна

діяльність є складними і тривалими процесами взаємозв'язку та узгодження внутрішньо особистісних і соціально-професійних підстав і цей процес не може бути зведений до «одномоментного акту» вибору професії.

Щоб професійна орієнтація дала потрібні результати, вона повинна бути безперервним процесом, проводиться в системі, складатися з ряду взаємозалежних етапів.

13. Оберіть значимість профорієнтаційних заходів у школах:

- Не важливі заходи – 20%
- Важливі заходи – 80%

Таким чином, ми бачимо, що учні дійсно вважають профорієнтаційні заходи важливою ланкою в освітньому процесі, що передбачає в перспективі успішне професійне становлення особистості.

14. Останнє питання нашого опитування має на меті дізнатися найбільш бажані форми профорієнтації на думку старшокласників. Учні мали змогу обрати декілька напрямків. Тому, на вибір було представлено такі види заходів:

- Групові тренінги – 59%
- Семінари, лекції – 28,5%
- Індивідуальні консультації, бесіди – 28,6%

- Тестування – 14,3%

Відповідно результатам чітко помітно, що групові тренінги, як вид профорієнтаційного заходу переважають серед учнів 11 класів – найбільша кількість - 45%. Семінари, лекції та індивідуальне консультування - становить 22%. І лише 11%, серед значимості профорієнтаційних заходів у школах – належить формі тестування.

В свою чергу, тренінг дозволяє опанувати конкретними вміннями, приміряти на себе чужий досвід «тут і зараз», в безпечній обстановці, допускає навіть найсміливіші експерименти. Саме тому тренінг є ефективним методом навчання і розвитку й займає ключове місце серед учнів старшої школи.

Отже, бачимо, що більшу кількість респондентів становлять учні шкіл Шевченківського, Святошинського районів в м. Києві. Згідно результатам діаграм, форма дистанційного навчання вплинула на зміни в структурі майбутньої професійної діяльності. Вплинула на професійний вибір старшокласників та змінила їх думку щодо актуальності того чи іншого напрямку. В пріоритеті виявилися напрямки тих фахів, що можуть поєднувати в собі не тільки форму оффлайн, але й онлайн – тобто дистанційно. Помітно, що попит на ці спеціальності на ринку праці зростає.

Сфера ІТ користується популярністю серед молоді та несе в собі великі перспективи. На другому місці після, знаходиться сфера HR. Адже зростає необхідність у пошуку потрібних кадрів та їх адаптація у нове робоче середовище. Її також можна віднести до оффлайн напрямку.

Дослідження також показало й те, що більшість респондентів при виборі майбутнього фаху керуються особистими схильностями та цінностями. Не покладаються на думку батьків й самостійно обирають у якому напрямку рухатись. Й, варто додати, що учням притаманний досить широкий спектр знань про професії.

Якщо говорити про результати за блоками профорієнтаційних заходів, то можна відмітити, що їх важливість має також великий позитивний коефіцієнт серед випускників та їх затребуваність є актуальною. Зважаючи на те, що було наведено декілька видів профорієнтаційних заходів, учні 11 класів схилились до вибору форми тренінгу. Адже це така форма роботи, яка заснована на інтерактивних методах навчання, що є досить цікавим для учнів старшої школи.

2.3. Аналіз результатів інтерв'ю щодо визначення профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів

Професійні та кар'єрні домагання і наявні ресурси для їх здійснення не співвіднесені і існують як б самі по собі. У той час, як ситуація вибору професії повинна будуватися не тільки на уявленні про те, що подобається (хочу), але і з урахуванням можливостей і здібностей (можу) і вимог ринку праці (треба). У зв'язку з цим виникає питання, як познайомитись зі світом професій? Як зробити правильний вибір і не помилитися у виборі професії? Як вивчити свої здібності і виявити схильності до тієї чи іншої професії? Як правильно поставити пріоритети та не помилитись?

За допомогою інтерв'ю, другого методу нашого дослідження вдалося дізнатися низку відповідей на важливі питання та поспілкуватися зі школярами на тему профорієнтації. Інтерв'ю поєднує в собі метод опитування

та спостереження. Для отримання даних щодо дослідження були задані питання і зафіксовані на них відповіді.

Дане інтерв'ю проводилося з учнями 11 класів Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8 Волинської обласної ради в онлайн форматі через застосунок Zoom. На зустрічі були присутні 10 респондентів. По черзі з ними обговорювалися питання щодо нашого дослідження.

Серед озвучених запитань були такі:

1. Чи розмежовують учні освітні та професійні пріоритети?
2. Як вони їх розставляють?
3. Чим при цьому керуються?
4. Що впливає на їх вибір?

Нам було важливо дізнатися дану інформацію, адже правильно розставлені пріоритети є одним із ключових завдань випускників. Тому що, протягом усього життя людині доводиться планувати свої дії на близьку або більш далекую перспективу. Уміння планувати подальші професійні кроки і домагатися реалізації своїх намірів стає важливою якістю, що характеризує молодого фахівця, що виходить на ринок праці.

За результатами проведеного інтерв'ю, на питання: «Чи розмежовують учні освітні та професійні пріоритети?» - 5 респондентів відповіло «Так». Вони також зазначили, що в число пріоритетних професійних майбутніх планів входять: «заснувати свою справу», «працювати за фахом в комерційних структурах», «працювати за фахом за кордоном» й була зафіксована відповідь про пріоритетний професійний майбутній план «працювати за фахом у державних структурах».

Наступне питання стосувалося того, яким чином учні 11 класу розставляють ці пріоритети? Основний тезис, який вдалося зафіксувати з результатів інтерв'ю – це орієнтація на успіх та умови ринку в період пандемії. Причому успіх пріоритетний як в професійному житті так і в освітньому

Один із респондентів відповів про бажання матеріальної складової – тобто його професійний пріоритет це високооплачувана престижна робота. Й відповідно цьому він розставлятиме ці пріоритети надалі.

Наступною була відповідь респондента про те, що дані пріоритети розставляє відповідно прагненню до насолоди і задоволення. Основний тезис – майбутня зайнятість повинна бути в задоволення.

На третє питання: «Чим керуєтесь при розставленні пріоритетів та виборі майбутньої професії?» - було зафіксовано такі відповіді:

- ситуацією із всесвітньою пандемією та можливістю дистанційної форми роботи

- особистими схильностями, моєливостями щодо даної професії та відповідними навчаннями

- престижем ВНЗ;

- майбутньою заробітною платою та її «коливаннями» у зв'язку з пандемією;

- територіальним розташуванням ВНЗ;

Отже, було помітно, що старшокласники, учні 11 класу Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Волинської обласної ради проявили зацікавленість в проходженні даного дослідження. Сформувався «позитивний образ» респондентів, із багатим внутрішнім світом, взаєморозумінням і з тими якостями які викликають повагу. У процесі інтерв'ю також було виявлено ще одну, менш очевидну тенденцію. Бажання продовжувати освіту не залежить від того, наскільки задоволені освітні очікування опитуваного.

Тобто майже у половини респондентів розчарування в обраній професії, або ж зниження попиту на неї у зв'язку з пандемією, не є похибкою для освітнього пріоритету. Навпаки – це «додатковий стимул до освоєння

додаткової або ж іншої спеціальності, для продовження освіти в цьому ж напрямку.

Також схиляючись деяким відповідям було помітно й те, що всесвітня пандемія відзначилася у професійному виборі випускників. Адже тепер при розставленні пріоритетів та обранні майбутньої професії учні звертають свою увагу на ситуацією що вплинула на ринок праці та актуальний попит професій.

Висновки до розділу 2

Результати дослідження за методом анкетування та інтерв'ю показали, що респонденти шкіл, учні 11 класу Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Волинської обласної ради та Шевченківського, Святошинського районів в м. Києві зазнали змін у своєму виборі фаху та відповідно, можна стверджувати що форма дистанційного навчання вплинула на структуру майбутньої професійної діяльності.

Згідно результатам діаграм, та гістограм змінилась й думка щодо актуальності того чи іншого напрямку фаху. В пріоритеті виявилися ті, що можуть поєднувати в собі не тільки форму оффлайн, але й онлайн – тобто дистанційно. Помітно, що попит на ці спеціальності на ринку праці зростає. Сфера IT, HR користується популярністю серед учнів 11 класу. Якщо говорити про результати за блоками профорієнтаційних заходів та інтерв'ю, то можна відмітити, що важливість їх проведення має також великий позитивний коефіцієнт серед випускників та їх затребуваність є актуальною. Та все ж ситуація із всесвітньою пандемією та можливістю дистанційної форми роботи впливає на вибір учнів подальшого фаху й вносить свої корективи як в професійному так і в освітньому плані.

За допомогою проведеного інтерв'ю вдалося визначити, що входить в число пріоритетних професійних майбутніх планів старшокласників, що впливає на вибір їх фаху та чим вони при цьому керуються. Не менш важливим пунктом було зафіксовано й те, що учні намагаються розмежовувати між

собою освітні та професійні пріоритети. Дають чітку характеристику пріоритетів, а саме: «заснувати свою справу», «працювати за фахом в комерційних структурах», «працювати за фахом за кордоном» «працювати за фахом у державних структурах».

Крім цього було відзначено респондентом, що правильні профорієнтаційні заходи також можуть вплинути на вибір майбутньої професії. Що важливим є те: «щоб ми, майбутні абітурієнти, мали змогу отримати повну інформацію про доступні можливості нашого подальшого навчання, при ситуації з коронавірусною інфекцією, тому що, це великий і важливий крок для нас, який визначить наше майбутнє».

РОЗДІЛ III

ПРОГРАМА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО САМОСТІЙНОГО ПЛАНУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ І ПРОФЕСІЙНИХ ПЛАНІВ. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ

3.1. Загальна характеристика програми

Підлітковий вік являється важливим періодом в професійному визначенні школярів. Саме в цьому віці з'являється спрямованість у майбутнє потреба в професійному самовизначенні.

Підліткова група (а саме молодь до 18 років) представляє в основному учнів середніх шкіл. В основному вони не залучені в трудову діяльність. Однак умови сьогодення, значне зниження життєвого рівня більшої частини населення, змінює життєву позицію цієї категорії молоді.

Безумовно, для старшокласників - випускників вибір професії - серйозний крок. Але проблема в тому, що вони слабо орієнтуються в наукових засадах професійного самовизначення, навіть, психологічних. Більшості юнаків і дівчат не вистачає загальних знань, їм важко розібратися в своїх інтересах, здібностях, якостях і рисах характеру.

Все це дає право стверджувати, що низка правильних профорієнтаційних заходів та правильне розмежування освітніх та професійних пріоритетів, як умова правильного вибору професії, дуже потрібна нашим старшокласникам.

Саме тому, дана програма окреслює можливості здобуття нового досвіду, формування усвідомленого вибору професії, підвищення рівня сформованості особистого професійного плану, можливість познайомитися з характеристиками деяких професій, можливість отримати умовний, приблизний досвід виконання характерних для тієї чи іншої професії завдань, має здатність співвідносити отриманий досвід до своїх уявлень про професії, зі своїми інтересами і здібностями, дає можливість освоїти моделі професійної поведінки, що дозволить краще зрозуміти узагальнені образи представників різних професій і спів віднести їх з уявленнями про власне Я. А також: можливість «приміряти» на себе різні професії, що дасть можливість в ігровій

діяльності уявити себе в ролі майбутнього професіонала, розуміння, які навички слід розвинути в собі для самореалізації та успішного професійного майбутнього, уміння виділяти пріоритети при плануванні життєвих і професійних перспектив, а також готовність співвідносити професійні цілі і можливості, уміння аналізувати і робити висновки, міркувати, отримати навички самостійного прийняття рішень.

Для реалізації програми необхідним є залучення старшокласників та проведення профорієнтаційного заходу у формі тренінгу.

Методи профорієнтаційного тренінгу:

Ділова гра - імітація різних аспектів професійної діяльності, соціальної взаємодії.

Рольова гра - це виконання учасниками відомих ролей з метою вирішення або опрацювання певної ситуації.

Кейс - проблемна ситуація, що вимагає відповіді і знаходження рішення. Рішення кейса може відбуватися як індивідуально, так і в складі групи. Основне завдання кейса - навчитися аналізувати інформацію, виявляти основні проблеми і шляхи вирішення, формувати програму дій.

Групова дискусія - спільне обговорення та аналіз проблемної ситуації, питання або завдання. Групова дискусія може бути структурованою (тобто керованою тренером за допомогою поставлених запитань або тем для обговорення) або неструктурованою (її протягом залежить від учасників групового обговорення).

Мозковий штурм - один з найбільш ефективних методів стимулювання творчої активності. Дозволяє знайти рішення складних проблем шляхом застосування спеціальних правил: спочатку учасникам пропонується висловлювати якомога більше варіантів і ідей, в тому числі найфантастичніших, потім із загального числа висловлених ідей відбирають найбільш вдалі, які можуть бути використані на практиці.

Відео аналіз - інструмент, який представляє собою демонстрацію відеороликів або відеозаписів, на яких учасники тренінгу демонструють різні типи поведінки. Відео аналіз дозволяє наочно розглянути переваги і недоліки різних типів поведінки і побачити себе з боку.

Для управління груповою динамікою в тренінгу використовувались ігри-розминки, які дозволяють зняти напругу, розслабити групу після важкого завдання.

Мета програми:

Допомогти старшокласникам сформувати готовність до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначити життєві і професійні плани, а також підійти до вибору професії усвідомлено.

Завдання програми:

- ознайомити юнаків та дівчат з наявними актуальними професіями;
- підвищити рівень сформованості особистого професійного плану;
- познайомити з характеристиками деяких професій;
- отримати умовний, приблизний досвід виконання характерних для тієї чи іншої професії завдань;
- «приміряти» на себе різні професії;
- отримати вміння виділяти пріоритети при плануванні життєвих і професійних перспектив

Етапи реалізації програми:

1. Підготовчий (вступний). Підготовка приміщення та обладнанням для роботи, визначення та вивчення переліку необхідної літератури. Повідомлення теми тренінгу та аналіз обізнаності старшокласників щодо проведення профорієнтаційних заходів.
2. Реалізаційний (основний). Проведення профорієнтаційного тренінгу в форматі онлайн, за допомогою застосунка Zoom, з метою допомоги старшокласникам у сформуванні готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначенні життєвих і професійних планів, а також усвідомлений вибір майбутньої професії.

3. **Заключний.** Підведення підсумків та перевірка ефективності проведення даного профорієнтаційного заходу у форматі онлайн – тренінгу.

Очікувані результати програми:

- Формування готовності до самостійного планування професійних перспектив;
- Формування усвідомленого вибору фаху та правильне розставлення пріоритетів;
- Розширення світогляду щодо професійних напрямів при майбутньому виборі;
- Забезпечення виконання характерних для тієї чи іншої професії завдань для досвіду в подальшому професійному становленні.

3.2. Апробація програми

З метою допомоги старшокласникам у сформуванні готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначенні життєвих і професійних планів, а також свідомого вибору професії було проведено профорієнтаційний захід у форматі тренінгу, який містив назву «На шляху до вибору професії». Учасниками тренінгу були учні 11 класу, Нововолинської загальноосвітньої школи №8 I-III ступенів Волинської обласної ради. Загальна кількість учасників – 12 осіб.

Тренінг проводився у форматі онлайн. В якості платформи для проведення онлайн – заняття Zoom.

Ключова мета представлених вправ тренінгу була направлена на формування готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, допомога у визначенні життєвих і професійних планів, а також свідомий вибір професії.

Методи і форми роботи : бесіда, обговорення, інформаційне повідомлення, дискусія.

Перший крок – це «знайомство», яке передбачало, відповідно, знайомство учасників тренінгу один з одним, встановлення контакту в групі. Таким чином, учні представлялися, назвавши своє ім'я і якість на першу букву імені.

Друга вправа «Ентузіазм і досвід» - мала на меті допомогти учням в усвідомленні власних переваг, що сприяють професійному самовизначенню. На декількох невеликих листках старшокласники записували по 3-5 прикладів справ, які вони виконують в повсякденному житті. Після виконання завдання мною було задано два питання:

- Справи з якої частини листка ви виконуєте найчастіше?
- Як вам здається, на якій із частин вам слід зосередитися?

Результатом вправи стало усвідомлення учнями тих переваг, які дозволяють виконувати їм важливі справи та на чому із представлених напрямків їм потрібно зосередитися.

Третя вправа під назвою «Моя ідеальна професія». За допомогою неї ми поглиблювали учасників тренінгу в атмосферу професійного самовизначення. В застосунку учасники були розділені на дві міні-групи, де на папері описували свою «ідеальну професію». Учасники кожної міні-групи обирали одну людину, яка озвучувала опис «ідеальної професії». Потім було проведено спільне обговорення.

Під час вправи було з'ясовано ті напрямки фаху, які є цікавими нашим учням та які, дали змогу учасникам заглибитись в атмосферу професійного самовизначення та за допомогою інших, відкрити для себе зовсім нові напрямки.

Четверта вправа – «Вибір». Мала на меті розвинути здібності планування життєвих і професійних перспектив учнів. Завдання полягало в наступному: «Уявіть, що ви перебуваєте в незнайомому місті без друзів, батьків, родичів. У вас немає житла, освіти та роботи, а грошей зовсім небагато. Вам необхідно виробити алгоритм дій, який допоможе вам рухатися вперед. Які дії ви б зробили в першу чергу? Як розпланували своє найближче майбутнє?».

За 15 хвилин учні письмово відповідали на питання:

- В якій точці світу ви знаходитесь?
- Який тут клімат?
- Що ви робитимете? Які ваші дії?

- Що ви вмієте робити?
- Що буде далі?

По закінченню часу, зі старшокласниками було обговорено тему тимчасової роботи, а також утвердження професійного вибору, адже для цього спочатку потрібно зрозуміти свої можливості, здібності, виявити професійні інтереси. Таким чином, учні моделюючи ситуації, набували додаткових навичок рефлексії. Вправа дає можливість зрозуміти важливість отримання професійної освіти.

У п'ятій вправі «Чи знаєте Ви свою майбутню професію?», відбувалася перевірка сформованості особистого професійного плану. На папері учасники повинні були написати вгорі ту професію, яку вони для себе обрали (або ту професію до якої схиляються). Далі, задавались такі питання:

- Чи знаєте ви основний зміст професії?
- Чи знаєте ви умови праці і оплати?
- Чи знаєте ви, які навчальні заклади готують фахівців даної професії?
- Чи є у вас якості, необхідні для навчання за цією професією?
- Чи вважаєте ви рівень своїх знань достатнім для оволодіння цією професією?
- Чи знаєте ви, які шкільні предмети необхідні вам для оволодіння цією професією?
- Чи знаєте ви про можливості підвищення кваліфікації в майбутньому?

Майже 40% відповідей на питання позитивні, це свідчить про те, що погляди вже приблизно окреслені. Варто лиш утвердитися у виборі.

Заключна шоста вправа «Який був тренінг?». Таким чином відбулося узагальнення отриманої інформації, завершення тренінгу в живій, активній формі. Учасники були розділені по 2-3 людини у групі. За 5 хвилин їм потрібно було придумати максимум прикметників-означень, які підходять для пройденого тренінгу.

Отже, в результаті тренінгу учні озвучили власні професійні очікування та перспективи, свою готовність до професійного майбутнього та отримання фаху, та зазначили, що саме такий профорієнтаційний захід закріпив їх теоретичні знання щодо профорієнтації, що саме такий формат допоміг у сформуванні готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначенні життєвих і професійних планів, а також свідомого вибору професії. Старшокласникам сподобались вправи, адже вони дізналися для себе цікаві факти про професії, зрозуміли свої можливості, здібності, виявили професійні інтереси та мали змогу «приміряти» на себе різного роду фахи.

Однак з метою закріплення отриманих результатів важливості набуває наведення методичних рекомендацій щодо формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів, а також свідомий вибір професії.

3.3. Рекомендації щодо формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів.

У контексті формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів доречними, на наше переконання, будуть наступні рекомендації:

1. Проводити профорієнтаційні заходи у форматах різного роду.

Рекомендується роз'яснювати старшокласникам тему професійного самовизначення, навчання діям з самопідготовки та самовдосконалення, формування професійних якостей в обраному виді фаху, корекція професійних планів, оцінка готовності до обраної діяльності. Форми з проведення профорієнтаційних заходів можуть бути найрізноманітнішими. Рекомендується також продумати місце проведення таких освітніх подій, де

роботодавці можуть провести свої професійні лекції для учнів та адміністрації школи. А також для отримання консультацій у фахівців та професіоналів.

Нижче представлені такі види форм, які на нашу думку є доречними при організації профорієнтації:

- Тренінги, майстер-класи, де чітко демонструється та чи інша компетенція, що необхідна для успішного освоєння професії;
- Форма ділової гри, що дозволяє «приміряти» на себе різні професійні ролі і представити ситуацію трудових відносин;
- Заняття щодо самовизначення у вирі професій;
- Екскурсії на різного роду підприємства;
- Показ дитячих проектів щодо освітніх планів.

Протягом одного дня реалізувати такі яскраві події не обов'язково, але вони можуть задати часові рамки та форми-напрямки для планування та організації сумісної діяльності з учнями. Це своєрідний каталізатор для планування колективних справ і заходів для професійного самовизначення та профорієнтації учнів.

Таким чином, це зможе викликати інтерес в учнів щодо власного майбутнього, де професія відіграє ключову роль, приносить стабільний дохід і задоволення від результатів своєї праці.

Рекомендується також:

- поєднувати масові, групові та індивідуальні форми профорієнтаційної роботи та соціально-орієнтованої діяльності;
- проводити заходи, де використовуватимуться активні, інтерактивні і рефлексивні форми навчання й виховання;
- використовувати інноваційні, дистанційні форми і формати проведення заходів;
- спільно із партнерами- професіоналами фахів планувати і підключати підприємства.

Старшокласники мають обговорювати питання майбутнього вступу та отримувати належну професійну допомогу у самовизначенні.

2. Проводити заходи у вигляді занять та тренінгів з планування кар'єри.

(рекомендується залучати професіоналів та підприємства)

3. Проводити консультації на вибір профілю навчання. Це може бути індивідуальна або ж групова форма, діагностика здібностей, опитування та анкетування.

4. Проводити зустріч учнів випускних класів зі студентами ВНЗ, для проведення майстер-класів.

Також не менш важливою є робота з батьками:

- Проведення батьківських зборів (загальношкільних, класних), аби допомогти батькам у побудові та реалізації особистих професійних планів дітей.

- Залучати батьків для виступів перед учнями до участі в проведенні екскурсій на підприємства, до організації соціальних практик.

Отже, підсумовуючи, варто додати, що профорієнтаційні зустрічі з фахівцями різних професій мають на меті пряме спілкування школярів з професіоналами, які на основі особистого досвіду можуть розповісти про особливості своєї професії, чим вона їх привабила та зацікавила, про можливості професійного вдосконалення і кар'єрний ріст.

«Професійні проби» для старшокласників – це можливість визначити, чи відповідає характер даної роботи його здібностям і вмінням, це можливість описати сукупності характеристик працівника, необхідних для успішного оволодіння фахом і професійно зростати. Це сприяє самопізнанню підлітка і формуванню необхідних для отримання професійної освіти і майбутньої професійної діяльності особистісних якостей.

Проходження професійних проб необхідно здійснювати за всіма основними сферами професійної діяльності:

- «людина-людина»
- «людина художній образ»
- «людина знакова система»
- «людина техніка»

- «людина природа»

Висновки до розділу 3

Третій розділ присвячений програмі формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів. Метою даної програми було окреслення можливостей здобуття нового досвіду, формування усвідомленого вибору професії, підвищення рівня сформованості особистого професійного плану, можливість познайомитися з характеристиками деяких професій, можливість отримати умовний, приблизний досвід виконання характерних для тієї чи іншої професії завдань, має здатність співвідносити отриманий досвід до своїх уявлень про професії, зі своїми інтересами і здібностями, дає можливість освоїти моделі професійної поведінки, що дозволить краще зрозуміти узагальнені образи представників різних професій і спів віднести їх з уявленнями про власне Я. Що ми намагалися зробити Zoom.

Апробація програми була реалізована у вигляді шести вправ, в результаті чого вони вплинули на формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів.

Таким чином, розроблена нами програма стала ефективним заходом для профорієнтаційної роботи щодо майбутнього самовизначення старшокласників.

Наведені методичні рекомендації допоможуть учням старших класів визначити, що входить в число пріоритетних професійних майбутніх планів, що є для них пріоритетним та які навички потрібні для успішної професійної реалізації.

ВИСНОВКИ

У роботі наведено узагальнені результати теоретико-емпіричного дослідження профорієнтації старшокласників у період пандемії та карантинних заходів, що дало змогу дійти таких висновків:

1. Аналіз наукових досліджень розкриває зміст сучасних теоретичних підходів щодо профорієнтації. Профорієнтація досі залишається об'єктом дослідження різних наук. Саме тому це пояснює різноманітність підходів до трактування цього поняття. Цей термін розглядається як цілеспрямована діяльність що готує молодь до свідомого вибору майбутньої професії, зважаючи на їх здібності інтереси, схильності відповідно суспільним потребам в кадрах різного роду фахів і професій. Аналіз показав, що вона являє собою «єдність» практичної діяльності і розвивається та реалізується по мимо навчально-виховного учнівського процесу.

2. В основу емпіричного дослідження було покладено уявлення про те, чи вплинула всесвітня пандемія, карантинні заходи, дистанційна форма навчання на зміни в майбутньому професійному виробі старшокласників. Адже, як було сказано, вибір професії школярами здійснюється в результаті особистісної спрямованості на певний вид професійної діяльності. Проте, в період пандемії та карантинних заходів їх уявлення про професії могли «переграти» абсолютно по-іншому.

3. Проведене емпіричне дослідження з використанням методів опитування – анкети та інтерв'ю, показало, що респонденти шкіл, учні 11 класу Нововолинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Волинської обласної ради та Шевченківського, Святошинського районів в м. Києві зазнали змін у своєму виборі фаху та відповідно, можна стверджувати що форма дистанційного навчання вплинула на структуру майбутньої професійної діяльності. Згідно результатам змінилась їх думка

щодо актуальності фахів. В пріоритеті виявилися ті, що можуть поєднувати в собі форму онлайн роботи, тобто дистанційно.

Було визначено, що сфера ІТ, HR користується популярністю серед учнів 11 класу. Відмічена також важливість проведення профорієнтаційних заходів і це також має також великий позитивний коефіцієнт серед випускників та їх затребуваність є актуальною. Таким чином ситуація із всесвітньою пандемією та можливістю дистанційної форми роботи впливає на вибір учнів подальшого фаху й вносить свої корективи як в професійному так і в освітньому плані.

За результатами проведеного інтерв'ю вдалося визначити, що входить в число пріоритетних професійних майбутніх планів старшокласників, що впливає на вибір їх фаху та чим вони при цьому керуються. Учні розмежовують між собою освітні та професійні пріоритети. Дають чітку характеристику пріоритетів.

4. Розроблена та апробована програма щодо формування, у старшокласників, готовності до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів з одного боку відповідає нашому запиту, а з іншого – індивідуально-психологічним особливостям старшокласників. Завдяки її реалізації вдалося окреслити можливості здобуття нового досвіду, сформувати усвідомлений вибір професії, підвищити рівень сформованості особистого професійного плану, була можливість познайомитися з характеристиками деяких професій, можливість отримати умовний, приблизний досвід виконання характерних для тієї чи іншої професії завдань.

5. Програма емпіричного дослідження може бути використана для подальшого вивчення готовності старшокласників до самостійного й усвідомленого планування професійних перспектив, визначення життєвих і професійних планів. Отримані дані, можуть бути важливим кроком аби

«вичерпнути» деякі аспекти досліджуваної проблеми й рухатись надалі у правильному напрямку.